

Anton Pannekoek

De Nieuwe Middenklasse

De middenklasse is de klasse die zich bevindt tussen de bovenste en de onderste lagen van de maatschappij. Daarboven bevindt zich de klasse van de grote kapitalisten, daaronder het proletariaat, de klasse van de loonarbeiders. Zij vormt de sociale groep met een gemiddeld inkomen. Zij is dan ook niet even scherp gescheiden van de beide andere klassen. Van de grote kapitalist onderscheidt de kleine bourgeois zich slechts door een verschil in graad; hij heeft een kleiner kapitaal, een bescheidener bedrijf. Daarom is de vraag wie tot deze kleine burgerij behoort moeilijk te beantwoorden. Elke kapitalist die lijdt onder de concurrentie van nog grotere kapitalisten, klaagt de kapitalisten boven hem aan en roept om hulp namens de middenklasse.

Van het proletariaat daarentegen wordt de kleine bourgeoisie gescheiden door een verschil in soort, in economische functie. Haar bedrijf en haar inkomen mogen dan nog zo klein zijn, zij is onafhankelijk. Ze leeft op grond van haar eigendom van productiemiddelen, zoals elke andere kapitalist, en niet van de verkoop van haar arbeidskracht, zoals een proletariër. Zij behoort tot de klasse die ondernemingen aangaat, die over enig kapitaal moet beschikken om ze te kunnen uitvoeren; vaak heeft ze zelf arbeiders in dienst. Ze onderscheidt zich dus scherp van de loontrekkende klasse.

Vroeger vormde deze klasse van kleine kapitalisten de hoofdmoot van de industriële bevolking. De sociale ontwikkeling heeft haar echter geleidelijk vernietigd. De drijvende kracht achter deze ontwikkeling was concurrentie. In de strijd om het bestaan verdrongen de grootste kapitalisten, diegenen die financieel en technisch het meest geschikt waren om te overleven, de armere en meer achtergebleven kapitalisten. Dit proces is zo ver doorgevoerd dat de industriële productie tegenwoordig bijna uitsluitend op grote schaal plaatsvindt; in de industrie blijft de kleine productie alleen over in de vorm van reparatiewerk of speciale ambachtelijke activiteiten. Van de leden van de vroegere middenklasse heeft een klein aantal zich opgewerkt tot grote kapitalisten; de grote meerderheid heeft haar zelfstandigheid verloren en is afgezakt tot het proletariaat. Voor de huidige generatie heeft de industriële middenklasse slechts een historisch bestaan.

De klasse die ik in mijn eerste paragraaf noemde is de commerciële middenklasse. Van deze sociale laag hebben we gezien, en zien we nog steeds, hoe zij voor onze ogen vervalft. Zij bestaat uit kleine kooplieden, winkeliers, enz. Pas in de laatste decennia zijn de grote kapitalisten in de detailhandel gestapt; pas onlangs zijn zij begonnen met de oprichting van filialen en postorderbedrijven, waardoor de kleine bedrijven worden verdreven of in een trust worden gedwongen. Als er de laatste tijd veel geweeeklaag is over het verdwijnen van de middenklasse, moet men bedenken dat het alleen om de commerciële middenklasse gaat. De industriële middenklasse is lang geleden ten onder gegaan en de agrarische middenklasse is ondergeschikt geworden aan het kapitalisme zonder de vormen van zelfstandigheid te verliezen.

In dit verslag van het verval van de middenklasse hebben we de theorie van het socialisme in een notendop. De sociale ontwikkeling die tot dit verschijnsel leidde, maakte van het socialisme een

mogelijkheid en een noodzaak. Zolang de grote massa van de bevolking onafhankelijke producenten waren, kon het socialisme alleen bestaan als de utopie van individuele theoretici of kleine groepen enthousiastelingen; het kon niet het praktische programma zijn van een grote klasse. Onafhankelijke producenten hebben het socialisme niet nodig; zij willen er zelfs niet van horen. Zij bezitten hun productiemiddelen en deze zijn voor hen de garantie voor hun levensonderhoud. Zelfs de trieste positie waarin zij door de concurrentie met de grote kapitalisten worden gedwongen, kan hen nauwelijks gunstig stemmen voor het socialisme. Het maakt hen alleen maar gretiger om zelf grote kapitalisten te worden. Misschien willen ze af en toe de vrijheid van concurrentie beperken - misschien onder de naam van het socialisme; maar ze willen hun eigen onafhankelijkheid of vrijheid van concurrentie niet opgeven. Zolang er dus een sterke middenklasse bestaat, fungeert zij als een beschermende muur voor de kapitalisten tegen de aanvallen van de arbeiders. Als de arbeiders de socialisatie van de productiemiddelen eisen, vinden zij in deze middenklasse een even bittere tegenstander als in de kapitalisten zelf.

Het verval van de middenklasse betekent de concentratie van het kapitaal en de groei van het proletariaat. Het kapitaal wordt dus geconfronteerd met een steeds groter leger van tegenstanders en wordt gesteund door een steeds kleiner wordend aantal verdedigers. Voor het proletariaat is het socialisme een noodzaak; het vormt het enige middel om arbeid te beschermen tegen roof door een horde nutteloze parasieten, het enige bolwerk tegen gebrek en armoede. Naarmate de grote massa van de bevolking meer en meer uit proletariërs bestaat, wordt het socialisme, behalve een noodzaak, ook steeds meer een mogelijkheid; want de lijfwacht van het privé-eigendom wordt steeds zwakker en wordt machteloos tegen de voortdurend toenemende krachten van het proletariaat.

Het spreekt dan ook vanzelf dat de bourgeoisie het verdwijnen van de middenklasse met verontrusting gadeslaat. De nieuwe ontwikkeling die het proletariaat met hoop en vertrouwen inspireert, vervult de heersende klasse met angst voor haar toekomst. Hoe sneller het proletariaat, zijn vijand, in aantal toeneemt, hoe sneller de bezittende klasse afneemt, hoe zekerder de bourgeoisie haar ondergang ziet naderen. Wat te doen?

Een heersende klasse kan niet vrijwillig haar eigen overwicht opgeven, want dit overwicht lijkt haar het enige fundament van de wereldorde. Zij moet dit overwicht verdedigen; en dit kan zij alleen zolang zij hoop en zelfvertrouwen heeft. Maar de feitelijke omstandigheden kunnen de kapitalistische klasse geen zelfvertrouwen geven; daarom scheidt zij voor zichzelf een hoop die geen steun vindt in de werkelijkheid. Als deze klasse ooit de beginselen van de sociale wetenschap duidelijk zou zien, zou zij alle vertrouwen in haar eigen mogelijkheden verliezen; zij zou zichzelf zien als een ouder wordende despoot met miljoenen vervolgdde slachtoffers die van alle kanten op hem afkomen en hem zijn misdaden in de oren schreeuwen. Angstig sluit hij zich in, sluit zijn ogen voor de werkelijkheid en geeft zijn huurlingen opdracht fabels te verzinnen om de vreselijke waarheid te verdoezelen. En dit is precies de weg van de bourgeoisie. Om de waarheid niet te zien, heeft zij professoren aangesteld om haar onrustige geest te sussen met fabels. Mooie fabels zijn het, die haar heerschappij verheerlijken, die haar ogen verblinden met visioenen van een eeuwig leven en haar twijfels en dromen verdrijven als even zovele nachtmerries. Concentratie van kapitaal? Het kapitaal wordt de hele tijd gedemocratiseerd door de toenemende spreiding van aandelen en obligaties. Groei van het proletariaat? Het proletariaat wordt tegelijkertijd overzichtelijker, handelbaarder. Verval van de middenklasse? Onzin; een nieuwe middenklasse neemt de plaats in van de oude.

Het is deze doctrine van de nieuwe middenklasse die ik in dit document uitvoerig wil bespreken. Tot deze nieuwe klasse behoren in de eerste plaats de professoren. Zij hebben tot taak de bourgeoisie te troosten met theorieën over de toekomst van de maatschappij, en het is onder hen dat de fabel van de nieuwe middenklasse zijn oorsprong vindt. In Duitsland waren het Schmoller, Wagner, Masargh en vele anderen die zich toedeedden op de uitwerking ervan. Zij legden uit dat de socialistische doctrine over het verdwijnen van de middenklasse van weinig belang was. Uit elke tabel met statistieken bleek dat de middeninkomens vrijwel even talrijk bleven als in vroegere tijden. Op de plaatsen van de verdwijnende zelfstandige producenten verschenen andere bevolkingsgroepen. Industrie op grote schaal vereiste een immens leger van bemiddelende functionarissen: opzichters, geschoolde arbeiders, ingenieurs, managers van afdelingen, bazen, enz. Zij vormden een complete hiërarchie van beampten; zij waren de officieren en onderofficieren van het industrieleger, een leger waarin de grote kapitalisten de generaals zijn en de arbeiders de gewone soldaten. Ook de leden van de zogenaamde "vrije" beroepen, artsen, advocaten, schrijvers, enz. behoorden tot deze klasse. Een nieuwe klasse, die voortdurend in aantal toeneemt, zou de plaats innemen van de oude middenklasse.

Deze constatering is op zich juist, maar helemaal niet nieuw. Het enige nieuwe eraan is de uiteenzetting ervan met het oog op de ontkrachting van de socialistische klassentheorieën. Het werd bijvoorbeeld duidelijk verwoord door Schmoller op een Evangelisch Sociaal Congres dat in 1897 in Leipzig werd gehouden. Het publiek barstte in vreugdevol enthousiasme uit over het goede nieuws, en verklaarde in een resolutie: "Het congres neemt met genoeg kennis van de geruststellende en wetenschappelijk gefundeerde overtuiging van de spreker dat de economische ontwikkeling van de moderne tijd niet noodzakelijkerwijs leidt tot de vernietiging van een klasse die zo nuttig is voor het welzijn van de samenleving als de middenklasse." En een andere professor verklaarde: "Hij heeft ons vervuld met optimisme voor de toekomst. Als het niet waar is dat de middenklasse en de kleine bourgeoisie verdwijnen, zullen we niet gedwongen worden de grondbeginselen van de kapitalistische maatschappij te veranderen."

Het feit dat de wetenschap slechts de dienaar is van het kapitalisme kon niet duidelijker worden uitgedrukt dan in dergelijke verklaringen. Waarom wordt deze verklaring dat de middenklasse niet vergaat als geruststellend toegejuicht? Waarom schept zij inhoud en optimisme? Is het omdat de arbeiders hierdoor betere omstandigheden zullen krijgen, minder uitgebuit zullen worden? Nee, juist het tegenovergestelde. Als deze verklaring waar is, zal de arbeider voor altijd in slavernij worden gehouden door een permanent leger van vijanden; wat zijn bevrijding lijkt te verhinderen, wordt uitgesproken als geruststellend en optimistisch. Niet de ontdekking van de waarheid, maar de geruststelling van een steeds overbodiger wordende klasse van parasieten is het doel van deze wetenschap. Geen wonder dat ze in conflict komt met de waarheid. Zij faalt, niet alleen in haar ontkenning van de socialistische leer, maar ook in haar geruststelling van de kapitalistische klasse. De troost die zij geeft is niets anders dan zelfbedrog.

De socialistische theorie over de concentratie van het kapitaal houdt niet in dat de middeninkomens verdwijnen. Het heeft niets te maken met relatieve inkomens; het gaat daarentegen om sociale klassen en hun economische functies. Voor onze theorie bestaat de maatschappij niet uit armen, welgestelden en rijken, uit mensen die niets, weinig of veel bezitten, maar uit klassen, die elk een afzonderlijke rol spelen in de produktie. Een louter uiterlijke, oppervlakkige indeling naar inkomens is altijd een middel geweest waardoor burgerlijke schrijvers de werkelijke sociale omstandigheden

hebben verward en onduidelijkheid in plaats van duidelijkheid hebben veroorzaakt. De socialistische theorie herstelt de duidelijkheid en wetenschappelijke nauwkeurigheid door de aandacht te richten op de natuurlijke verdeling van de maatschappij. Deze methode heeft het mogelijk gemaakt de wet van de sociale ontwikkeling te formuleren: productie op grote schaal vervangt voortdurend productie op kleine schaal. Socialisten stellen dat niet de middeninkomens, maar de kleine, onafhankelijke producenten steeds meer neigen te verdwijnen. Deze generalisatie vallen de professoren niet aan; iedereen die bekend is met de sociale omstandigheden, elke journalist, elke ambtenaar, elke kleinburger, elke kapitalist weet dat ze juist is. In de verklaring zelf dat de middenklasse wordt gered door een nieuwe, opkomende klasse wordt uitdrukkelijk erkend dat de eerste aan het verdwijnen is.

Maar deze nieuwe middenklasse heeft een heel ander karakter dan de oude. Dat zij tussen kapitalisten en arbeiders in staat en van een modaal inkomen leeft, is haar enige overeenkomst met de kleine burgerij van vroeger. Maar dit was het minst wezenlijke kenmerk van de kleine burgerij. In haar wezenlijke karakter, in haar economische functie, verschilt de nieuwe middenklasse absoluut van de oude.

De leden van de nieuwe middenklasse zijn geen zelfstandige, onafhankelijke industriële eenheden; zij staan in dienst van anderen, van hen die het kapitaal bezitten dat nodig is voor het bedrijven van ondernemingen. Economisch gezien bestond de oude middenklasse uit kapitalisten, ook al waren het kleine kapitalisten; de nieuwe bestaat uit proletariërs, ook al zijn het hoogbetaalde proletariërs. De oude middenklasse leefde op grond van haar bezit van de productiemiddelen; de nieuwe leeft van de verkoop van haar arbeidskracht. Het economische karakter van deze laatste klasse wordt in het geheel niet gewijzigd door het feit dat deze arbeidskracht van hoogontwikkelde kwaliteit is, dat zij daarom relatief hoge lonen ontvangt; evenmin wordt zij gewijzigd door het feit dat deze arbeidskracht voornamelijk van intellectuele aard is, dat zij meer afhangt van de hersenen dan van de spieren. In de moderne industrie worden de chemicus en de ingenieur behandeld als louter loonarbeiders; hun intellectuele krachten worden net als de fysieke krachten van de gewone arbeider tot het uiterste benut.

Met de vaststelling van dit feit wordt het professorale gepraat over de nieuwe middenklasse in al zijn dwaasheid onthuld; het is een fabel, een stuk zelfbedrog. Als bescherming tegen het verlangen van het proletariaat naar onteigening kan de nieuwe middenklasse nooit de plaats innemen van de oude. De onafhankelijke kleine kapitalisten van vroeger hadden belang bij het behoud van het privé-eigendom van de productiemiddelen, omdat zij zelf eigenaar waren van productiemiddelen. De nieuwe middenklasse heeft er niet het minste belang bij een voorrecht voor anderen te behouden waaraan zij zelf geen deel heeft. Voor hen is het allemaal hetzelfde, of zij nu in dienst staan van een individuele fabrikant, een aandelenmaatschappij of een publieke organisatie, zoals de gemeenschap of de staat. Zij dromen er niet meer van ooit een zelfstandig bedrijf uit te oefenen; zij weten dat zij hun hele leven in de positie van ondergeschikten moeten blijven. De socialisatie van de productiemiddelen zou hun positie niet veranderen, behalve als die zou verbeteren door hen te bevrijden van de grillen van de individuele kapitalist.

Door burgerlijke auteurs is vaak opgemerkt dat de nieuwe middenklasse een veel zekerder positie heeft dan de oude en daardoor minder reden tot ontevredenheid. Het feit dat de naamloze vennootschappen de kleine ondernemers vernietigen is een aanklacht die niet mag opwegen tegen

de vele voordelen ervan; ze is werkelijk onbeduidend gezien het feit dat de kleine ondernemers, nadat ze geruïneerd zijn, posities krijgen in dienst van het bedrijf, waar hun leven in de regel veel zorgelozer is dan in eerste instantie. (Hemburg.) Vreemd dus, dat zij zo lang hebben geworsteld, hun rijkdom hebben opgeofferd en hun krachten tot het uiterste hebben aangewend, om zich in hun oude posities te handhaven, terwijl al die tijd zo'n verleidelijke ligplaats hen uitnodigde! Wat deze verdedigers van het kapitalistische systeem zorgvuldig verzwijgen, is het grote verschil tussen de huidige en de vroegere onafhankelijkheid. De middenstander van vroeger voelde ongetwijfeld de druk van het gebrek, van de concurrentie; maar de nieuwe middenstander moet een vreemde meester gehoorzamen, die hem elk moment willekeurig kan ontslaan.

Nu is het zeker waar dat degenen die de moderne kapitalist dienen als geschoolde technische arbeiders of bedrijfsfunctionarissen niet worden gekweld door de zorgen die de geest van de kleine burgerij van vroeger drukte. Vaak is hun inkomen ook hoger. Maar wat betreft de instandhouding van het kapitalistische systeem zijn ze waardeloos. Niet persoonlijke ontevredenheid, maar klassenbelang is de drijfveer van de sociale revolutie. In veel gevallen is zelfs de huidige industriële loonarbeider in een betere positie dan de onafhankelijke kleine boer. Toch hebben de boeren, door het bezit van hun kleine stukjes grond, belang bij de instandhouding van het systeem van privé-eigendom, terwijl de loonarbeider de vernietiging ervan eist. Hetzelfde geldt voor de middenklasse: de onderdrukte, ontevreden kleine kapitalisten waren, ondanks de nadelen van hun positie, steunpilaren van het kapitalisme; en dat kunnen de beter gesitueerde, zorgeloze moderne trustwerknemers nooit zijn.

Dit feit betekent niets anders dan dat de professorale frasen, bedoeld om de bourgeoisie gerust te stellen met de notie van deze nieuwe middenklasse en zo de enorme transformatie die heeft plaatsgevonden voor hen te verbergen, pure bedriegerij zijn gebleken, zonder ook maar de geringste overeenkomst met de wetenschap. De verklaring dat de nieuwe klasse in de klassenstrijd dezelfde positie inneemt als de kleine bourgeoisie uit het verleden is een waardeloos bedrog gebleken. Maar over de werkelijke positie van deze nieuwe klasse, haar werkelijke functie in ons sociaal organisme, heb ik het tot nu toe nauwelijks gehad.¹

De nieuwe intellectuele middenklasse heeft één ding gemeen met de rest van het proletariaat: zij bestaat uit bezitlozen, uit hen die hun arbeidskracht verkopen, en heeft dus geen belang bij de instandhouding van het kapitalisme. Bovendien heeft zij met de arbeiders gemeen dat zij modern en progressief is, dat zij door de werking van de huidige maatschappelijke krachten steeds sterker, talrijker en belangrijker wordt. Zij is dus geen reactionaire klasse, zoals de oude kleine bourgeoisie; zij verlangt niet terug naar de goede oude pre-kapitalistische tijd. Zij kijkt vooruit, niet achteruit.

Maar dit betekent niet dat de intellectuelen in alle opzichten naast de loonarbeiders moeten worden geplaatst, dat zij net als het industriële proletariaat voorbestemd zijn om rekruten van het socialisme te worden. Zeker, in de economische betekenis van het woord zijn zij proletariërs; maar zij vormen een zeer speciale groep van loonarbeiders, een groep die sociaal zo sterk gescheiden is van de echte proletariërs dat zij een speciale klasse vormen met een speciale positie in de klassenstrijd.

1 Omdat de rol van de intellectueel in de socialistische beweging recentelijk onderwerp van controverse is geweest, voel ik mij verplicht op te merken dat het hier om een heel ander onderwerp gaat. In de partijdiscussies was de vraag: Welke rol kunnen individuele intellectuelen spelen binnen de socialistische beweging? Hier gaat het om het probleem: Wat is de rol van de hele klasse van intellectuelen in de algemene klassenstrijd?

In de eerste plaats is hun hogere loon een zaak van belang. Zij kennen niets van werkelijke armoede, van ellende, van honger. Hun behoeften kunnen hun inkomen overtreffen en zo een ongemak teweegbrengen dat de uitdrukking "vergulde armoede" werkelijk betekenis geeft; toch dwingt de onmiddellijke nood hen niet, zoals bij de echte proletariërs, om het kapitalistische systeem aan te vallen. Hun positie kan ontevredenheid opwekken, maar die van de arbeiders is ondraaglijk. Voor hen heeft het socialisme vele voordelen; voor de arbeiders is het een absolute noodzaak.

Daar komt nog bij dat dit gezelschap van intellectuelen en hoogbetaalde industriële werknemers zich verdeelt in een groot aantal sterk uiteenlopende lagen. Deze lagen worden voornamelijk bepaald door verschillen in inkomen en positie. We beginnen aan de top met afdelingshoofden, opzichters, managers, enz. en dalen af naar bazen en kantoorpersoneel. Van hen is het slechts een stap naar de hoogst betaalde arbeiders. Wat inkomen en positie betreft, is er dus echt sprake van een geleidelijke afdaling van kapitalist naar proletariër. De hogere lagen hebben een duidelijk kapitalistisch karakter; de lagere zijn meer proletarisch, maar er is geen scherpe scheidlijn. Door deze verdeeldheid missen de leden van deze nieuwe middenklasse de eenheid van geest die samenwerking voor het proletariaat gemakkelijk maakt.

De zojuist beschreven toestand belemmert hen in hun strijd om hun positie te verbeteren. Het is in hun belang, net als dat van andere werkenden, om hun arbeidskracht tegen de hoogst mogelijke prijs te verkopen. De arbeiders brengen dit teweeg door hun krachten te bundelen in vakbonden; als individu zijn zij weerloos tegen de kapitalisten, maar verenigd zijn zij sterk. Ongetwijfeld zou deze hogere klasse van werknemers meer kunnen doen om de kapitalisten te dwingen als zij zich in een grote vakbond verenigden. Maar dit is voor hen oneindig veel moeilijker dan voor de arbeiders. In de eerste plaats zijn zij verdeeld in talloze rangen en standen, die boven elkaar staan; zij ontmoeten elkaar niet als kameraden en kunnen dus geen geest van solidariteit ontwikkelen. Elk individu wil niet uit persoonlijke trots de toestand van zijn hele klasse te verbeteren; het gaat er veeleer om dat hij zich persoonlijk opwerkt naar de volgende hogere rang. Daartoe is het allereerst noodzakelijk dat hij niet de afgunst van de leidende klasse over zich afroept door zich in een industriële strijd daartegen te verzetten. Zo verhindert wederzijdse afgunst van de hogere en lagere rangen samenwerking. Er kan geen sterke band van solidariteit worden ontwikkeld. Het gevolg van deze toestand is dat de werknemers van de betrokken klasse niet in grote groepen samenwerken; zij spannen zich afzonderlijk in, of slechts met enkelen samen, en dit maakt hen tot lafaards; zij voelen in zichzelf niet de kracht die de arbeiders putten uit het besef van hun aantal. En dan hebben ze ook nog meer te vrezen van het ongenoegen van de meesters; een ontslag is voor hen een veel ernstiger zaak. De arbeider staat altijd op de rand van de hongerdood en dus heeft werkloosheid weinig angsten voor hem. De hooggeplaatste werknemer daarentegen heeft een betrekkelijk aangenaam leven en een nieuwe betrekking is moeilijk te vinden.

Om al deze redenen wordt deze klasse van intellectuelen en hogere werknemers ervan weerhouden om langs vakbondslijnen te strijden voor de verbetering van hun positie. Alleen in de lagere rangen, waar grote aantallen onder dezelfde omstandigheden werken en de weg naar promotie moeilijk is, zijn er tekenen van een vakbondsbeweging. In Duitsland hebben twee groepen werknemers van deze klasse de laatste tijd een begin gemaakt. Een van deze groepen bestaat uit voormannen in kolenmijnen. Deze mannen vormen een zeer hoge arbeidsklasse, omdat zij niet alleen toezicht houden op de werkzaamheden, maar ook op regelingen die de hygiënische omstandigheden en de

veiligheid bij ongevallen moeten garanderen. Bijzondere omstandigheden hebben hen ertoe gedwongen zich te organiseren. De miljonairs hebben in hun winstbejag de veiligheidsvoorzieningen zodanig verwaarloosd dat rampen onvermijdelijk zijn. Er moest iets gebeuren. Tot nu toe is de organisatie nog zwak en timide, maar het is een begin. De andere groep bestaat uit machinisten en ingenieurs. Zij heeft zich over heel Duitsland verspreid, is zelfs zo belangrijk geworden dat zij door de kapitalisten is aangevallen. Een aantal meedogenloze werkgevers eisten dat hun mannen de organisatie zouden verlaten, en toen zij weigerden hieraan gehoor te geven werden zij ontslagen. Voorlopig heeft de vakbond niets voor deze slachtoffers kunnen doen, behalve hen steunen; maar zelfs hierin heeft zij de strijd aangebonden met de kapitalistische klasse.

Voor de zaak van het socialisme kunnen we nog minder op deze nieuwe middenklasse rekenen dan voor de vakbondsstrijd. Ten eerste worden zij boven de arbeiders geplaatst als hoofden, opzichters, bazen, enz. In die hoedanigheid worden zij geacht de arbeiders op te jagen, het uiterste uit hen te halen. Zij vertegenwoordigen dus het belang van het kapitaal ten opzichte van de arbeid, en nemen daarom van nature een bittere vijandschap aan tegenover het proletariaat, en vinden het bijna onmogelijk om schouder aan schouder met hen te staan in de strijd voor één enkel doel.

Bovendien neigen een aantal ideeën, met name over zichzelf en hun positie, ertoe hen aan de kapitalisten te binden. De meesten van hen komen uit bourgeoiskringen, of tenminste uit klein-kapitalistische kringen, en brengen alle vooroordelen mee die tegen het socialisme ingaan. Bij de arbeiders worden dergelijke vooroordelen door hun nieuwe omgeving ontworteld, maar bij deze hogere, intellectuele werknemers worden ze juist versterkt. Kleine producenten hadden bijvoorbeeld als eerste geloofsartikel het idee dat ieder zich alleen door zijn eigen energie in de concurrentiestrijd omhoog kon worstelen; als aanvulling op deze leer stond het idee dat het socialisme een einde zou maken aan het persoonlijk initiatief. Deze individualistische opvatting wordt, zoals ik heb opgemerkt, in de intellectuelen versterkt door hun nieuwe omgeving; onder deze zeer technische en vaak hooggeplaatste werknemers kunnen de meest efficiënte soms opklimmen naar de belangrijkste posities.

Alle gebruikelijke burgerlijke vooroordelen raken in deze klasse het diepst geworteld, omdat de leden ervan gevoed worden met de studie van onwetenschappelijke theorieën. Wat bij de kleine bourgeoisie als subjectieve, onredelijke mening bestond, beschouwen zij als wetenschappelijke waarheid. Zij hebben grote opvattingen over hun eigen opvoeding en cultivering, voelen zich verheven boven "de massa"; het komt natuurlijk nooit bij hen op dat de idealen van deze massa wetenschappelijk juist kunnen zijn en dat de "wetenschap" van hun professoren onjuist kan zijn. Als theoretici, die de wereld altijd zien als een massa abstracties, die altijd met hun verstand werken en weinig weten van materiële activiteiten, zijn zij er vrij zeker van dat het verstand de wereld beheerst. Deze opvatting sluit hen uit van het begrip van de socialistische theorie. Wanneer zij de massa's arbeiders zien en over het socialisme horen, denken zij aan een botte "nivellering" die een einde zou maken aan hun eigen sociale en economische voordelen. In tegenstelling tot de arbeiders zien zij zichzelf als personen die iets te verliezen hebben en vergeten daarom dat zij door de kapitalisten worden uitgebuit.

Neem dit alles bij elkaar en het resultaat is dat honderd oorzaken deze nieuwe middenklasse scheiden van het socialisme. Haar leden hebben geen onafhankelijk belang dat hen zou kunnen

aanzetten tot een energieke verdediging van het kapitalisme. Maar hun belang bij het socialisme is al even gering. Zij vormen een tussenklasse, zonder duidelijke klassenidealen, en daarom brengen zij in de politieke strijd een onbestendig en onberekenbaar element in.

Bij grote sociale onlusten, algemene stakingen bijvoorbeeld, kunnen zij soms de arbeiders bijstaan en zo hun kracht vergroten; zij zullen dit des te meer doen in gevallen waarin een dergelijke politiek gericht is tegen de reactie. Bij andere gelegenheden kunnen zij de kant van de kapitalisten kiezen. Degenen onder hen in de lagere lagen zullen het eens worden met een "redelijk" socialisme, zoals dat door de revisionisten wordt vertegenwoordigd. Maar de macht die het kapitalisme omver zal werpen kan nooit ergens anders vandaan komen dan uit de grote massa van de proletariërs.

Bron: A. Pannekoek, [The New Middle Class](#). International Socialist Review, vol. 10, no. 4, October 1909, pages 316-326. Translated by William E. Bohn; transcribed: by Adam Buick.

Nederlandse vertaling F.C. met behulp van www.DeepL.com/Translator (gratis versie). De engelse versie is een uitbreiding van het artikel *Der neue Mittelstand in Zeitungskorrespondenz*, Nr. 73, 26. Juni 1909.